

معرفی معماری پارسه

www.ketab.ir

آرتور ایپهام پوپ

ترجمه: امیر فغانی

سارا بالین پرست

انتشارات سروش دانش

۱۴۰۱

Architecture — Iran — Fars (Province)

موضوع: فارس — آثار تاریخی

Fars (Iran: Province) — Antiquities

شناسه افزوده: پوپ، آرتور آپهام، ۱۸۸۱ - ۱۹۶۹ م.

شناسه افزوده: Pope, Arthur Upham

رده بندی کنگره: NA۱۴۸۶

رده بندی دیویی: ۷۲۰/۹۵۵۶۳

شماره کتابشناسی ملی: ۸۸۴۱۵۲۸

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

سرشناسه: دوتس، ورنر فلیکس Dutz, Werner Felix

عنوان و نام پدیدآور: معرفی معماری پارسه / ورنر فلیکس،

آرتور آپهام پوپ؛ ترجمه امیر فغانی، سارا بالین پرست.

مشخصات نشر: تهران: سروش دانش، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری: ۲۷۱ ص: مصور.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۹۹-۷۶-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان اصلی:

Persepolis and archaeological sites in fars.

موضوع: معماری — ایران — فارس

انتشارات سروش دانش

میدان انقلاب، خیابان اردیبهشت،

کوچه وحید، کوچه درخشان، پلاک ۴

تلفن: ۶۶۴۹۱۸۱۵

نام کتاب: معرفی معماری پارسه

ناشر: انتشارات سروش دانش

نویسنده: ورنر فلیکس دوتس - آرتور آپهام پوپ

مترجم: امیر فغانی - سارا بالین پرست

نوبت چاپ: اول (بهار ۱۴۰۱)

شمارگان: ۵۰

چاپ و صحافی: صدف

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۹۹-۷۶-۶

قیمت: ۱۴۵۰۰۰ تومان

این اثر مشمول قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان ۱۳۲۸ است. هر کس تمام یا قسمتی از این

اثر را بدون اجازه ناشر یا مؤلف نشر، پخش یا عرضه کند، مورد پیگرد قانونی قرار می گیرد.

میدان انقلاب، خیابان اردیبهشت، کوچه وحید، کوچه درخشان، پلاک ۴ تلفن: ۶۶۴۹۱۶۶۶

پیشگفتار: شهر آیینی ۵

۱. نحوه ی بازدید از مناطق دیدنی ۱۱

۲. مقدمه ی تاریخی ۱۴

فارس در عهد هخامنشیان

۳. پارساگاد ۴۴

۴. توابع پرسپولیس ۷۳

آ. شهر استخر ۷۶

ب. نقش رستم ۸۰

ج. نقش رجب ۱۰۱

۵. راهنمای گام به گام پرسپولیس ۱۰۵

تالار پذیرایی سلطنتی (بارعام) ۱۶۴

فارس در عهد ساسانیان

۶. شهر فیروزآباد ۲۰۵

آثار باستانی

کاخ اردشیر بابکان، قلعه دختر، نقش برجسته پیروزی اردشیر، نقش تاجگذاری اردشیر و شهر گور

۷. بیشاپور (شاپور) ۲۲۴

آثار باستانی برجسته

نقش برجسته ی تاجگذاری شاپور شاه، پیروزی شاپور، بهرام دوم و قبایل عرب، تاجگذاریهای
بهرام اول و دوم، پیروزی شاپور دوم و غار شاپور

۷.۱. مناطق دیدنی موجود در بزرگراه شیراز-اهواز..... ۲۴۰

نقش بهرام و سنگ نگاره کورنگان

۸. سروستان..... ۲۲۶

۸.۱. داراب..... ۲۵۱

دارابگرد، نقش برجسته پیروزی شاپور و مسجد سنگ

۹. بناهای تاریخی ساسانی در خارج از شیراز..... ۲۵۴

فارس در دوره ی اسلامی

ضمیمه: شیراز..... ۲۵۹

اعلام..... ۲۶۹

پیشگفتار

شهر آیینی

در دامنه‌ی کوهی ناهموار در جنوب ایران، خرابه‌های با عظمت یکی از بزرگترین ساخته‌های عهد باستان (بقایای پرسپولیس) قرار دارند. عظمت، اهمیت و زیبایی معماری این بنا آن را به بزرگترین دستاورد خاور نزدیک باستانی بدل کرده است. تا به امروز این ویرانه‌ها بارها مورد کاوش‌های باستان‌شناسان قرار گرفته، از آن‌ها عکسبرداری شده، کتیبه‌های موجود در آن‌ها خوانده و منتشر شده و هزاران لوح برجای مانده در آن رمزگشایی شده‌اند؛ به عبارت دیگر کلیت بنا به طور کامل مورد بحث و بررسی قرار گرفته است به گونه‌ای که به نظر می‌رسد مطلب دیگری برای ارائه باقی نمانده است.

باور عمومی بر آن است که هدف از طرح ریزی پرسپولیس، ساخت اقامتگاهی سلطنتی برای شاه شاهان هخامنشی بوده است؛ این "کاخ‌های" افسانه‌ای پایتخت امپراطوری، نماد قدرت و جاه‌طلبی غرور و مباهات سلطنتی بوده‌اند. بر اساس این دیدگاه پرسپولیس کاربرد و تأثیری مشابه با خانه‌ی ییلاقی هادریان^۱ در تیولی^۲ و کاخ ورسای^۳ داشته است. اما کتیبه‌های مذهبی یافت شده در آن، نشان می‌دهد که هدف از ساخت این بنا بسیار والاتر از آمال شخصی و دنیایی پادشاهان روم و فرانسه بوده است. این دسته از کتیبه‌ها مانند دیگر ابعاد بنیادین فرهنگ شرقی نیازمند درکی صحیح هستند، به این معنا که برای نیل به این هدف ابتدا باید پیش فرض‌های فطری اندیشه‌ی مدرن غربی و تأکید آن بر عقل‌گرایی، دنیاپرستی و واقع‌گرایی که با نگرش‌های احساسی و عادات ذهنی خاور نزدیک باستانی بیگانه هستند را کنار گذاشته و یا آن‌ها را مورد بازبینی قرار دهیم.

رازی حقیقی در تارو پود این بنا نهفته است و تا به امروز اصلی‌ترین معماری پرسپولیس به طور کامل حل نشده است. به راستی هنگام طرح ریزی این بنا داریوش چه در سر داشته است؟ برای پاسخ به این سؤال باید در نظر داشته باشیم که انگیزه‌ی مذهبی در زمان خاور نزدیک باستانی یکی از عمده‌ترین محرک‌ها بوده است و استفاده از نماد و سمبل‌ها، شیوه‌ای جهانی و فطری به شمار

1. Hadrian (یکی از امپراطوران رومی)

2. Tivoli

3. Versailles

می رفتند. کتیبه‌ها با زبانی رسمی بیان می‌دارند که این بناها با فرمان خداوند ساخته شده‌اند و به زیبایی، کمال و شکوهی نایل آمدند که تا آن زمان بی‌نظیر بوده است. بر طبق این کتیبه‌ها، شاهان ایرانی با وحی و حمایت خاص شخص اهورا مزدا^۱، به عنوان نمایندگان او بر روی زمین و واسطه‌هایی میان درگاه الهی و جهان بشری تعیین شده بودند.

این حقیقت که کاخ تچر^۲ (یا کاخ آینه) داریوش و کاخ‌های خشایارشا، اردشیر اول و دوم اقامتگاه‌های سلطنتی بوده‌اند، جنبه‌ی کاربرد مذهبی آن‌ها را تغییر نمی‌دهد. شاه در زمان حضورش باید در مکانی انحصاری و باشکوه اسکان داده می‌شد تا هم نشانگر قدرت مذهبی وی و هم نمادی از عظمت امپراطوریش باشد. علاوه بر این، این فرضیه که پرسپولیس را تنها اقامتگاهی مجلل برای شاه می‌داند با این حقیقت که این بنا جمعیت چندانی نداشت در تضاد است؛ از سوی دیگر این بناهیچگاه پایتخت سیاسی امپراطوری نبوده است. "برخلاف انتظارها، هیچکدام از اسناد یافت شده... محتوای سیاسی ندارند. هیچ عهدنامه، تاریخچه، سالنامه، نامه‌ای از استاندارها و یا هیچ حکم ابلاغ شده‌ای به پایگاه‌های مرزی، در این عمارت یافت نمی‌شود..."^۳ این عمارت متروک تر از آن بود که پایتخت یک قلمرو سلطنتی عظیم محسوب شود.

به گفته‌ی نویسنده‌ی یونانی، زنفون^۴، پادشاهان هخامنشی بیشترین زمان اقامتشان را در پایتخت‌های ایران، یعنی شوش^۵، اکباتان^۶ (همدان^۷) و بابل^۸ می‌گذراندند. ظاهراً پرسپولیس تنها هر از گاهی مورد استفاده قرار می‌گرفته است؛ این امر آنقدر به ندرت محقق می‌شد که به هیچ طریقی نمی‌توان هزینه‌های گزاف ساخت این بنا که از زمان آغاز پروژه به دستور داریوش در سال ۳۳۰ قبل از میلاد تا زمان تخریب آن توسط اسکندر در سال ۵۱۵ قبل میلاد ادامه داشت را، توجیه کرد. اختصاص این حجم از دارایی خزانه و نیروی انسانی ماهر به این نقطه نسبتاً متروک، بدون شک نشانگر اهمیت خاص این بنا است. این تلاش‌ها تنها در سه حالت توجیه پذیر هستند: اول اینکه این بنا نمادی از یک اندیشه‌ی ژرف و عمیق باشد، دوماً اینکه نقشی حیاتی در بقای حکومت

1. Ahura Mazda

2. Tachara

3. (جرج جی. کامرون، لوح‌های ارزنده‌ی پرسپولیس، شیکاگو ۱۹۶۴، صفحه ۹)

4. Xenophon

5. Susa

6. Ecbatana

7. Hamadan

8. Babylon

9. (آتاباسیس، جلد سوم، صفحات ۵-۱۵ و کوروش نامه، جلد هشتم، صفحات ۶-۲۲)

داشته باشد درست همانگونه که زیگورات بقای بین النهرین را تضمین می کرد و در آخر اینکه برای عموم مردم حائز اهمیت باشد.

پرسپولیس بدون شک مقدس ترین نقطه ی ایران و مقدس ترین مکان مذهبی در میان اماکن متبرکه بوده است. علاوه بر آن چه گفته شد قرار گرفتن این بنا در سرزمین پادشاهان یکتاپرست هخامنشی که به خواست خدا چنان شگفتی هایی را در سراسر جهان آفریده بودند، بر اهمیت این بنا می افزود. پرسپولیس کانونی الهی بود؛ پادشاهان در کاخ پاسارگاد که در همان حوالی قرار داشت، تاجگذاری می کردند و پس از مرگ در نزدیکی پرسپولیس به خاک سپرده می شدند. این مکان درست مانند آربلا^۲ (شهر مقدس آشوریان)^۳ آن چنان مقدس و خاص بود که تنها اعضای امپراطوری به عنوان مقصد نهایشان اجازه ی ورود به آن را داشتند و بیگانگان از این امکان محروم بودند.

مراسم تشریفاتی بزرگی که هر ساله در آغاز سال نو (روز اعتدال ربیعی) به شکرانه ی وفور نعمت در اینجا برگزار می شدند، نیازهای مردم را به درگاه آسمان ابراز کرده و از طریق اورادی میان امیال دنیوی مردم و درکشان نسبت به قدرت نامحدود هماهنگی ایجاد می کردند.

امروزه در این روز فرخنده مردم به رسم گذشته رود خواب برمی خیزند، بهترین لباس هایشان را می پوشند، به دیدار یکدیگر رفته و به هم هدیه می دهند، جشن می گیرند و در هر خانه هفت نوع گیاه سبز مختلف قرار می دهند. مردم در این روز، به یکدیگر آب می پاشند که نماد باران پاک و مقدس است، آتش روشن می کنند که سمبل نور نمربخش خورشید است و به هنگام پریدن از روی آتش می گویند: "زردی من از تو، سرخی تو از من". روز اول سال نوروز حل مشکلات و روز شادی، امید، سلامتی و سرور است. در زمان هخامنشیان و ساسانیان و احتمالاً دوره های قبل از آنان، تقدیم هدیه به محضر شاه از طرف اشراف و مقامات در این روز امری اجباری تلقی می شد. البته این هدایا در زمان نیاز با ارزش بیشتری به فرد اعطاکننده بازگردانده می شدند؛ به عنوان مثال اگر فردی یک پرتقال به محضر شاه تقدیم می کرد، این هدیه به نام خود شخص در طوماری ثبت می شد و بعدها وقتی آن فرد در تنگنا قرار می گرفت پرتغالی پر از طلا از طرف پادشاه به او بازگردانده می شد.^۵

1. Ziggurat.
2. Mesopotamia.
3. Arbela.
4. Assyria.

5. (آرتور کریستن، ایران در عهد ساسانیان، کپنهاگ ۱۹۳۶، صفحه ۴۰۳)